

Володимир ФЕДЧЕНКО

професор кафедри кримінального
процесу Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент,

ОКРЕМІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Збройна агресія росії проти України, що триває з 2014 року та ескалювала до повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, призвела до безпрецедентних порушень міжнародного права, численних воєнних злочинів, злочинів проти людяності, геноциду тощо які вимагають особливої уваги у їх протистоянні з боку передової демократичної мирової спільноти. Зазначене закріплене і багатьма міжнародними правовими актами такими як: Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 року [1], Женевська конвенції про захист жертв війни 1949 року [2], Конвенція проти тортур та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1984 року [3]. На жаль, попри очевидність скоєних злочинів та наявність значної доказової бази, що фіксується національними та міжнародними інституціями, притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у розв'язанні та веденні агресивної війни, а також у скоєнні інших міжнародних злочинів, залишається надзвичайно складним завданням. Це викликано не лише геополітичними факторами, але й певними прогалинами в імплементації міжнародного права [4, с. 483].

Висвітлення окремих правових аспектів міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях в умовах воєнного стану зумовлено необхідністю забезпечення справедливості для жертв збройної агресії росії проти України. Відновлення міжнародного правопорядку та запобігання подібним злочинам у майбутньому. А тому, існує необхідність у розробках та вдосконаленні існуючого міжнародного правового механізму щодо притягнення до кримінальної відповідальності за злочин агресії та інші воєнні злочини проти людяності. Як і вирішення завдань, що стоять перед судовими та правоохоронним органами України під час здійснення співробітництва в умовах воєнного стану.

Нагальна необхідність розробки та вдосконалення міжнародного правового механізму притягнення до кримінальної відповідальності за злочин агресії та інші міжнародні злочини, скоєні під час повномасштабного вторгнення росії в Україну, зумовлена низкою фундаментальних чинників. По-перше, це забезпечення всеохоплюючої справедливості для мільйонів

жертв жорстокої збройної агресії. По-друге, відновлення та зміцнення засад міжнародного правопорядку, підірваного безпрецедентним порушенням міжнародного права, зокрема щодо принципу суверенної рівності держав. По-третє, створення ефективного запобіжного правового механізму для унеможливлення подібних злочинів у майбутньому та демонстрація невідворотності покарання для їх ініціаторів. У цьому контексті, перед міжнародною спільнотою та національними правовими системами стоять надзвичайно складні та важливі завдання. Існуюча необхідність у розробках та адоптаціях міжнародних правових механізмів передбачає здійснення відповідного правового всебічного аналізу та, за необхідності, модифікацію статутів міжнародних трибуналів (наприклад, Міжнародного кримінального суду) або ж створення ad-hoc трибуналів, які зможуть ефективно розглядати справи щодо воєнних злочинів та злочинів агресії.

Наприклад, окремі статутні положення Інтерполу, як і ряд конвенцій з питань екстрадиції, прийняті, ще у 30-х та 50-х роках, і тому вони не враховують сучасний злочинний світ, його можливості, різноманітний механізм вчинення злочинів із застосуванням сучасних технологій, способів та засобів, що дозволяє злочинцям певним чином завуальовувати свої дійсні злочинні наміри та мотиви під виглядом політичних, релігійних, расових переконань тощо, уникаючи тим самим справедливого покарання. До того ж, якщо проаналізувати колобораційну діяльність, то можна бачити, що вона також має окрас політичних злочинів, і навіть злочини, що підпадають під ознаки тероризму можуть бути завуальовані, як злочини, що вчиняються за політичними мотивами, проти політичних поглядів тощо. Яскравим прикладом є злочини, які у 2011 році були вчинені громадянином Королівства Норвегії, Андерсом Брейвіком, який дотримуючись праворадикальної ідеології та поглядів християнських фундаменталістів, виступаючи проти поглядів політики Королівства Норвегії, умисно розстріляв 91 людину на острові Утея, поблизу м. Осло. А до цієї події, ще встиг підірвати вибухівку біля урядової будівлі у місті Осло, внаслідок чого загинули сім осіб та щонайменше десять отримали поранення. Такий масовий розстріл 91 людини не відбувся б, якби попередній підрив із загибеллю людей, що умисно вчинив Брейвік, не визнали злочином, який вчинено за політичними мотивами, в наслідок чого Брейвіка не змогли оголосити у міжнародний розшук, і він мав змогу вільно пересуватися як всередині Норвегії, так і за її межами, що і призвело до скоєння ним, ще більш страшного злочину проти людства. Тому існує необхідність по-перше, на дипломатичному рівні вийти з пропозиціями щодо перегляду вимог зазначених конвенцій, як і вимог Статуту Інтерполу щодо можливої екстрадиції злочинців, які вчинили злочини, що можуть вважатися такими, що вчинені на політичному, військовому, релігійному чи расовому ґрунті. [5, с. 201].

Досягнути забезпечення ефективної та справедливої кримінальної

відповідальності за вчинення воєнних злочинів та злочинів агресії можливо у разі комплексного дослідження шляхів з питань можливого притягнення до відповідальності вищих політичних та військових керівників росії, які є головними винуватцями розв'язання агресивної війни.

Зазначене потребує і подолання імунітетів, які традиційно надаються посадовим особам держав, що є одним із найскладніших аспектів міжнародного права.

В умовах воєнного стану українські правоохоронці стикаються з унікальними викликами, такими як збір доказів, документування злочинів у зонах бойових дій та на тимчасово окупованих територіях, а також організація співробітництва з міжнародними слідчими та судовими органами. Цей аспект також вимагає ретельного аналізу та розробки конкретних рекомендацій. Розширення правового поля та забезпечення ефективності його застосування є не просто теоретичною проблемою, а життєвою і важливою необхідністю для відновлення справедливості та утвердження верховенства права.

1. Женевська конвенція про захист жертв війни, 1949 року. URL : <https://www.ombudsman.gov.ua/uk/zhenevski-konvenciyi-pro-zahist-zhertv-vijni-1949-roku>.

2. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, 1948 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155#Text.

3. Конвенція проти тортур та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1984 року URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text.

4. Юнін О.С. Міжнародний кримінальний суд, екстрадиція особи: шляхи вирішення питань щодо притягнення до кримінальної відповідальності за здійснення збройної агресії проти України. Юридичний науковий електронний журнал. № 4/2025, С. 482-484. URL : http://lsej.org.ua/4_2025/117.pdf.

5. Бадалова Т. Г. Екстрадиція, як форма міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні: дис. ... д-ра філос : 081 – Право / Дніпров. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2025, 257 с.

Юлія ХРИСТОВА

доцент кафедри

кримінального права та кримінології

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

МЕТОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах воєнного стану значно зросли криміногенні ризики для правосуддя, зокрема, загрози терористичного, корупційного, кібернетичного, інформаційно-психологічного характеру, спроби